

снювалося обпалювання керамічних виробів, результати виявились цілком задовільними.

Зроблені спроби реконструкції відрізняються між собою тим, що в першому варіанті було використано каркасну модель, а в іншому каркас відсутній. Удосконалення моделей реконструювання гончарного горну триває.

Після завершення виготовлення та випробування горнів було прийнято рішення про їх експозиційне використання, для чого навколо горна № 1 було створено експозицію «Двір гончара». Для втілення проекту було виготовлено ножне гончарне коло та створено навіс, обплетений тином. На сьогодні в теплу пору року в «Дворі гончара» проводяться заняття з історичного гончарства для всіх бажаючих, з обпаленням готових виробів в горні № 1.

Таким чином результати археологічних експериментів, за умови правильного менеджменту, цілком можуть бути використані в музейній, навчальній та туристичній роботі.

ПОСИЛАННЯ

1. Готун І.А., Коваленко В.П., Моця О.П., Петраускас А., Петраускас О. Експериментальна археологія у роботі Північної експедиції. Дослідження в галузі гончарства // Археологія. – 2005. – № 2. – С. 70–79.
2. Купенко Т. Середньовічні човни-однодревки в Подесенні // Середньовічні старожитності Центрально-Східної Європи: Матеріали XIII Міжнародної студентської наукової археологічної конференції. – Чернігів, 2014. – С. 74–75.
3. Петрасукас А.В., Шапов А. Експериментальні дослідження процесу виготовлення кричного заліза // Археологія і давня історія України. – 2013. – Вип. 10. – С. 224–228.
4. Малинова Р., Малина Я. Пръжок в прошлое: Эксперимент раскрывает тайну древних эпох. – М.: Мысль, 1988. – 271 с.
5. Тоцька В. З історії дослідження випалювальних споруд X–XII ст. Лівобережної України // Сіверянський літопис. – Чернігів, 2011. – № 6. – С. 3–10.
6. Ясновська Л. До історії дослідження керамічного виробництва Чернігівщини в давньоруську епоху // Сіверянський літопис. – Чернігів, 2007. – № 2. – С. 18.

Кедун І.С., Прудко В.О. Археологические эксперименты на базе центра экспериментальной археологии НКМ им. И.Г. Спасского и НГУ им. Н. Гоголя

Статья посвящена направлениям деятельности центра экспериментальной археологии Нежинского краеведческого музея имени И.Г. Спасского и Нежинского государственного университета имени Николая Гоголя. Авторы данного исследования отдельно останавливаются на уже проведенных экспериментах, а также их значении в деле популяризации истории среди жителей и гостей г. Нежин.

Ключевые слова: эксперимент, археология, туризм, история.

Kedun I.S., Prudko V.O. Archaeological experiments at the center of experimental archeology NLM named after I.H. Spasskyi and NSU named after M. Hohol

The article is devoted to activities of the center of experimental archeology of named Nizyn local museum named after I.H. Spasskyi and Nizhyn State University named after M. Hohol. The authors of this intelligence alone stop to have conducted experiments and their meaning in the case of popularizing history among residents of Nizhin and his guests.

Key words: experiment, archeology, tourism, history.

28.02.2017 р.

Ј

УДК 725.94(477):-043.83

**Я.Л. Діденко
Л.О. Абашина**

ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНИЙ КОМПЛЕКС «РЕЗИДЕНЦІЯ Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО»: ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Стаття присвячена історії створення історико-архітектурного комплексу «Резиденція Богдана Хмельницького», діяльності та перспективам його подальшого використання. Автори висвітлюють процес відтворення комплексу, діляться досвідом його використання як туристичного об'єкту.

Ключові слова: Чигирин, Національний історико-культурний заповідник «Чигирин», історико-архітектурний комплекс «Резиденція Б.Хмельницького».

Актуальність дослідження зумовлена появою в Україні значної кількості відтворених об'єктів історико-культурної спадщини, зокрема історико-архітектурного комплексу «Резиденція Б. Хмельницького» в м. Чигирині, повноцінне використання якого створить умови для більш повної реалізації туристичного потенціалу Чигирина.

Із проголошенням незалежності постало питання відтворення видатних пам'яток історії та культури України, пов'язаних з історичними подіями та видатними особами, які мали визначний вплив на перебіг національної історії, розвиток культури і мистецтва. У 1999 р. Кабінетом Міністрів України було прийнято постанову про Програму відтворення видатних пам'яток історії та культури України [1]. У 2001 р. м. Чигирин було включено до Списку історичних населених місць України [2]. На жаль, з об'єктивних причин, від забудови історичного центру міста XVII ст. майже нічого не залишилося, саме тому постало питання його відновлення.

Ідея відтворення резиденції великого гетьмана з'явилася в процесі підготовки святкування 400-річчя від дня його народження. У 1994 р. з метою відбудови резиденції був створений Міжнародний благодійний фонд відбудови резиденції Б. Хмельницького в Чигирині [3]. Однак, перші кроки з реалізації проекту були зроблені лише на початку 2000-х рр. 3 листопада 2003 р. Президентом України Л.Д. Кучмою було видано Розпорядження «Про заходи щодо створення історико-архітектурного комплексу «Резиденція Богдана Хмельницького». На його виконання 2 червня 2004 р. Кабінетом Міністрів України було видано постанову «Про затвердження комплексної програми розвитку історико-архітектурного комплексу «Резиденція Б. Хмельницького» на 2004-2010 роки» та Розпорядження № 1016-2005 Президента України В. Ющенка від 29 квітня 2005 р. «Про відродження та розвиток історичних культурних центрів Черкащини» [4, с. 10–11].

Більшість положень цих документів увійшли до нової державної програми «Золота підкова Черкащини», яка була затверджена Кабінетом Міністрів України 15 травня 2006 р. Роботи по її виконанню розпочалися того ж року під контролем Черкаської обласної державної адміністрації.

На виконання програми було проведено науково-до-

слідні роботи – археологічні дослідження території Нижнього міста в Чигирині на місці можливого розташування резиденції гетьмана Б. Хмельницького (керівник к.і.н. Д.П. Куштан); працівниками Науково-дослідного інституту теорії та історії архітектури та містобудування (НДІТІАМ) були розроблені документи по відтворенню резиденції гетьмана Б. Хмельницького в Чигирині (головний архітектор проекту С.Б. Юрченко, архітектори А.В. Подольський, О.Ф. Лихвар, О.Ю. Спінул) [4, с. 12].

Із завершенням археологічних розкопок та розробки проектно-документації розпочалося будівництво історико-архітектурного комплексу «Резиденція Б. Хмельницького». До об'єктів першої черги будівництва були віднесені будинок гетьмана, канцелярія, скарбниця, курінь, людська, поварня і вартівня [4, с. 10]. Протягом 2006–2008 рр. виконаний значний обсяг робіт з реставраційного відтворення об'єктів комплексу. У зв'язку із відсутністю у 2009 р. державного фінансування, було вирішено проводити роботи за рахунок обласних коштів та фінансової допомоги з усіх регіонів України. Найбільше коштів надійшло з Дніпропетровської, Запорізької, Житомирської, Миколаївської та Львівської областей [5, с. 10].

У червні 2008 р. науковими співробітниками НІКЗ «Чигирин» були підготовлені концепція та структурний план постійної експозиції історико-архітектурного комплексу «Резиденція Б. Хмельницького». Зокрема, авторським колективом були розроблені концепції та структурні плани: будинку батьків гетьмана, військової канцелярії, військової скарбниці, куреня, поварні. Пізніше були розроблені та підготовлені концепції і структурні плани лямусу, стайні, шпихліра. Художнє вирішення експозиції приміщень комплексу було підготовлено ПП «Архітектура» (директор, лауреат Шевченківської премії С.М. Фурсенко) та ПП «Ларо» (директор А.Ю. Ніколенко). У 2009 р. були підготовлені тематико-експозиційні плани постійних експозицій будинку гетьмана, будинку батьків, військової скарбниці, військової канцелярії, куреня, поварні. На жаль, в умовах відсутності належного фінансування та незавершеного будівництва створення постійно діючої експозиції було неможливим. Тому було прийнято рішення про створення тимчасових виставок у будинку гетьмана та військової канцелярії.

У серпні-вересні 2009 р. були підготовлені ТЕПи до наступних тимчасових виставок: «Діяльність генеральної військової канцелярії у 1648–1676 рр.», «Археологічні знахідки з розкопок 2005–2006 рр. на місці резиденції Б. Хмельницького в м. Чигирин», «Козацька світлиця» (будинок гетьмана) та виставки робіт учасників Всеукраїнського симпозіуму гончарного мистецтва «Чигирин – 2009». Підготовлені матеріали були представлені на нараді у Міністерстві культури і туризму України (17.09.2009 р.), де і були затверджені із зауваженнями.

Паралельно велась робота з оформлення експозицій. До їх створення долучилися й інші музеї, надавши речі із власних колекцій: Черкаський обласний краєзнавчий

музей, Національний музей історії України, Національний художній музей України, Львівська галерея мистецтв, мистецькі спілки, приватні колекціонери.

Таким чином, 16 жовтня 2009 р. у приміщеннях будинку гетьмана та військової канцелярії було оформлено 7 тимчасових виставок.

17 жовтня 2009 р. у Чигирині відбулися урочистості з нагоди 360-ї річниці утворення Української козацької держави. У святкових заходах взяли участь Президент України В. Ющенко, віце-прем'єр міністр І. Васюник, Голова Секретаріату Президента В. Ульяновченко, її перший заступник Ю. Єхануров, міністр культури і туризму В. Вовкун, міністр у справах сім'ї, молоді та спорту Ю. Павленко, міністр з питань надзвичайних ситуацій В. Шандра, міністр агрополітики Ю. Мельник, голова Служби безпеки України В. Наливайченко, перший заступник міністра оборони В. Іващенко, командувач Військово-морських сил Збройних сил України І. Тенюх, депутати Верховної Ради України, делегації з усіх областей на чолі з головами обласних державних адміністрацій, представники уряду, політичних та громадських організацій, діячі науки та культури. В рамках святкувань, Президентом України було відкрито першу чергу історико-архітектурного комплексу [5, с. 8].

«...Зважаючи на потреби в коштах та недофінансування «Золотої підкови», облдержадміністрація звернулася до Кабінету Міністрів України із пропозицією продовжити програму до 2012 р., щоб завершити реставраційно-відновлювальні роботи та відкрити цілісний комплекс» [6]. Проте, політична ситуація, зміни пріоритетних напрямків роботи в області не дозволили завершити будівництво комплексу та відкрити постійну експозицію, що спонукало прийняття рішення щодо використання уже збудованих об'єктів.

У 2014 р., подолавши певні труднощі, було відновлено експозицію в приміщенні військової канцелярії та будинку гетьмана, де були розміщені поліграфічні копії робіт Д.Г. Нарбута із серії «Козацькі полковники» (оригінали зберігаються у Черкаському обласному краєзнавчому музеї), портретів видатних особистостей XVI–XVII ст. та картин «Козак Мамай» (оригінали зберігаються у Національному художньому музеї України). Окрасою експозиції стали роботи талановитої художниці Н. Атамась. Нею були написані портрети гетьманів України та правителів європейських держав – Швеції, Молдавії Туреччини та ін., з якими підтримували відносини «чигиринські» гетьмани. Археологічні знахідки з території Нижнього міста демонструють життя та побут чигиринців у XVI–XVII ст.

Останнім часом комплекс активно використовується як місце проведення масових заходів – тут відбуваються урочисті відкриття та підсумкові виставки творів учасників всеукраїнських симпозіумів народного мистецтва, святкування Дня Українського козацтва (14 жовтня), Міжнародного дня музеїв (18 травня). Двір резиденції став місцем проведення майстер-класів, квестів, занять.

Влітку 2011 р. заповідник відвідали члени військово-історичної групи «49-та орта джемаат-хасеків яничарсько-

го війська Оттоманської Порти» (керівник С. Кузьмич) та військово-історичної групи «Курінь Печерської сотні Київського полку» (керівник О. Харченко). Під час їх перебування на території, прилеглий до історико-архітектурного комплексу «Резиденція Б. Хмельницького», відбулися «publik display» – гостям та жителям міста були показані предмети одягу, озброєння та побутові речі, що відповідають реальним історичним аналогам XVII ст. У жовтні 2012 р. членами вищезгаданих військово-історичних груп на території резиденції було відтворено один з епізодів облоги Чигирини 1677–1678 рр.

У травні 2015 р. на території комплексу відбулися Всеукраїнські змагання з армреслінгу, присвячені пам'яті Павла Антоненка, який загинув, захищаючи мир і спокій України на Сході. В рамках турніру пройшла Благодійна акція по збору коштів на підтримку воїнів АТО. У грудні 2015 та 2016 рр. під егідою Туристичного руху Чигиринщини на території історико-архітектурного комплексу «Резиденція Б. Хмельницького» відбувся фестиваль Святого Миколая. В програмі дійства були святковий концерт, атракції, майстер-класи та ін. [7].

Започатковується традиція використання об'єктів комплексу як місця проведення мистецьких заходів. Так, 2 грудня 2016 р. у виконанні акторів Майстерні театру «Герць» було представлено 2 модерн-вистави «Берестечко» за мотивами однойменного роману Л. Костенко [7].

На даний момент більшість із будівель комплексу є незавершеними, що обмежує, а часто й унеможлиблює їх використання в якості музейних об'єктів. Завершення будівництва історико-архітектурного комплексу «Резиденція Б. Хмельницького» та створення постійної експозиції сприятиме зростанню туристичної привабливості Чигиринщини.

ПОСИЛАННЯ

1. Програма відтворення видатних пам'яток історії та культури України. – Постанова Кабінету Міністрів України від 23 квітня 1999 р. № 700. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/700-99-%D0%BF>
2. Про затвердження Списку історичних населених місць України. – Постанова Кабінету Міністрів України від 26 липня 2001 р. № 878. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/878-2001-%D0%BF>
3. Павличко Д. До українців ЗСА // Свобода. – 1996. – Січень. – № 12.
4. Мартинова Г.П. Державна програма «Золота підкова Черкащини»: перспективи розвитку Чигиринського краю // Чигиринщина: історія і сьогодення. – 2008. – С. 10–14.
5. Химич О. 360 років Українській козацькій державі // Ритм України. – № 4. – 2009. – С. 8–13.
6. Зінченко Н. Олександр Червко: «Відроджуємо!...» // Культура і життя. – 2009. – 23–31 жовтня. – С. 20.
7. Науковий архів НІКЗ «Чигирин». – Літопис НІКЗ «Чигирин».

Диденко Я.Л., Абашина Л.О. Історико-архітектурний комплекс «Резиденція Б. Хмельницького»: історія створення та перспективи

Стаття посвячена історії створення історико-архітектурного комплексу «Резиденція Богдана Хмельницького», його діяльності та перспективам подальшого використання. Автори розкривають процес воссоздания об'єктів комплексу, делаются опытом его использования как туристического объекта.

Ключевые слова: Чигирин, Национальный историко-культурный заповедник «Чигирин», историко-архитектурный комплекс «Резиденция Б. Хмельницкого».

Didenko Ya.L., Abashina L.O. Historical and architectural complex «Residence of B. Khmelnytskyi»: history and prospects

The article is devoted to the history of the historical and architectural complex «Residence of Bohdan Khmelnytskyi», activities and prospects of its further use. The authors reveal the process of rebuilding the complex objects, share the experience of its use as a tourist attraction.

Key words: Chyhyryn, National Historical and Cultural Reserve «Chyhyryn», historical and architectural complex «Residence of B. Khmelnytskyi»

20.02.2017 р.

j

УДК 94 (477.63) «1648/179» (049)

М.П. Жуковський

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ СЕЛА ПОКРОВСЬКОГО НІКОПОЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті стисло викладено обставини заснування Нової Запорозької Січі (1734–1775 рр.), її планувальну структуру, пошук, дослідження й увічнення її культурної спадщини в XIX–XX ст., встановлення літочислення села Покровського.

Ключові слова: Нова Січ (1734–1775 рр.), запорозьке козацтво П.І. Калнишевський, місто Покровськ, село Покровське, січові цвинтарі.

Остання Нова Запорозька Січ, яка ще відома в історії України як Підпільнянська, була завершальним етапом козацької доби України. Вона була центром Війська Запорозького Низового, яке було створене й підтримувалося волелюбними людьми українського народу. Запорозькі козаки і старшини були представниками Західної і Правобережної України, Лівобережної і Слобідської України. Після ліквідації Російською імперією Українського Гетьманату в 1764 р., Запорожжя залишилося останнім і єдиним островом волі для гнобленого українського люду. Нова Запорозька Січ, яка існувала між феодальними імперіями Польщі, Росії, Туреччини, Криму, де процвітало кріпацтво й рабство, залишалася християнською козацькою республікою на засадах військової демократії на чолі з виборною кошовою старшиною. Діяльність і доля останнього кошового отамана П.І. Калнишевського, уродженця села Пустовітівка (Північно-Східна Україна), є трагічним символом життя всього народу України на той час.

Завдяки уцілілій до нашого часу значній частині документів архіву Коша Нової Запорозької Січі та інших джерел, її історія максимально повно вивчена істориками порівняно з попередніми січовими столицями запорожців. Проте документів щодо Січі як міста-фортеці небагато.

Найпершими дослідженнями останньої Січі були її описи представниками російської дворянської історіографії XVIII ст. С. Мишецьким [23] та О. Рігельманом [41], які в другій половині 40-х – на по-